

ГЛАСНИК ГЕОГРАФСКОГ ДРУШТВА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
HERALD OF THE GEOGRAPHIC SOCIETY OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

ГОДИНА 1999.
YEAR 1999.

Свеска 4
Volume 4

Бајо КРИВОКАПИЋ*

УПОТРЕБА ТЕРМИНА КРШ И СИНОНИМА У
НАУЦИ И НАСТАВИ

Извод: У раду се говори о употреби термина КРШ на просторима бивше и садашње Југославије, од 1666. године до најновијег доба и о неоправданој замјени синонима - туђицама на српском језичком и етничком простору.

Кључне ријечи: КРШ - КРАС - КАРСТ

Abstract: This scientific work is about the use of term "KRŠ" (KARST) in the area of form and present Yugoslavia during the period of the year 1666. until the present time, as well as about not justified substitut of thos terms by synonymus - strange words in serbian language and ethnic areas.

Key words: KRŠ, KRAS, KARST

Мало је термина у науци око којих је вођена толика научна расправа на интердисциплинарном нивоу, за посљедњих 150 година, као што је то био случај са термином КРШ. По свом значењу термин је општегеографски и општен научни. Највеће рас прострањење има на српскохрватском језичком и етничком простору у облику бројних топонима. Синоними су му словеначки назив КРАС и интернационални, њемачког поријекла, КАРСТ. Од свих назива могу се правити изведенице које асоцирају на суштину појмовног садржаја.

Расвијетљено је у науци, након бројних расправа и изнесених аргумента да термин КРШ, визуелно и генетски, најпотпуније изражава бит садржине појма, тамо где се назив помиње у топонимима. Сам назив у народу у првом реду значи: камен, каменити крај, огњелу стијену или гомилу стијена карбонатног састава (кречњак, доломит, бигар и бројне прелазне одлике). Оне се растварају под утицајем воде и угљендиоксида из атмосфере, хидросфере, педосфере и биосфере.

Рас прострањењем карбонатних стијена на површини или у подземљу, настају специфични и затворени геоморфолошки облици, уз садејство поменутих агенаса и у процесу циркулације воде, почев од површине до највећих дубина растворљивих стијена. Очигледно да је појам КРШ генетски сложен и комплексан. Географско рас прострањење карбонатних стијен

* Ванредни професор, Природно-математички факултет, Бања Лука. Рад је саопштен на научном склупу: Перспективе и правци развоја географске науке. 13. новембра 1997. године у Брезовици. Зборник радова са овог склупа није објављен, па се овај рад први пут објављује.

на је велико за које је везан у науци назив и појам КРШ. Оне покривају око 1/3 површине претходне Југославије и 1/5 укупног копна. То термину даје посебан значај у географији као комплексној природној и друштвеној науци и сродним дисциплинама. Замјена термина КРШ синонимима, у просторима где се они не могу наћи у топонимима, неоправдана је и представља отуђивање од властитог израза и појма чију суштину изражава. Ту чињеницу би морали уважавати аутори текстова, писци уџбеника, уредници и редактори уџбеника, приручника и лексикона.

Полемике о употреби најприхватљивијег термина

Прекретничко значење о употреби термина КРШ и његових синонимима имала је мултидисциплинарна расправа у ЈАЗУ 1957. године. Организована је у Загребу приликом усвајања назива за едицију "КРШ ЈУГОСЛАВИЈЕ". Она је излазила редовно од 1957-1974. године. Публикација Академије је имала за задатак да свестрано освијетли проблеме крша у заједничкој држави, која се по феноменима крша истицала у Свијету.

Употреба термина за исти појам, на бившем југословенском простору, статистички предочава Табела 1. (Њ-њемачки, СХ-српскохрватски, СЛ-словеначки, ИТ-италијански).

Таб. 1.

Удио употребљених термина у насловима објављених радова о кршу од 1666-1974. (%)

Период	Њ	СХ	СЛ	ИТ	Свега
1666-1872	80	-	20	-	100
1873-1899	67	20	7	6	100
1900-1931	73	14	10	3	100
1932-1956	26	32	38	4	100
1957-1974	34	25	40	1	100
1966-1974	41	24	33	2	100

Релативна употреба синонимима у насловима 2576 библиографских јединица показује доминацију термина КАРСТ до 1931. године, којим се Ј. Цвијић служио најчешће под утицајем бечке школе (8).

Након објављивања његове дисертације (1893) термин је прихваћен као интернационални. Послије Цвијићеве смрти веома се нагло смањује употреба термина КАРСТ у науци и изведеница од њега у корист аутохтоних назива. Динарски крш је био и остао прототип за изучавање крша у Свијету.

Поменутом расправом у ЈАЗУ (1957) и усвајањем наслова публикације "КРШ ЈУГОСЛАВИЈЕ" изгледало је да ће све дилеме бити разријешене око предности аутохтоних назива. Међутим, то је био само привид и повод за полемику и терминолошко надметање. Термин КРШ је у ЈАЗУ имао највише присталица и најјачу аргументацију, КРАС неколико, док КАРСТ није имао ни једног гласа (КРШ ЈУГОСЛАВИЈЕ 2, стр. 223). Послије ове

заједничке и мултидисциплинарне расправе дискусија се пренијела на републичке нивое и на усвајање националних термина. У тој расправи је предњачио Савез географских друштава Југославије. Она се повремено јављала све до 1974. године. На иницијативу представника Словеније формирана је заједничка Комисија за кршку терминологију народа Југославије (чланови: др Иван Гамс, Љубљана, академик Јосип Роглић, Загреб, проф. др Душан Манаковић, Скопље, доц. др Душан Гавриловић, Београд и доц. др Ибрахим Бушатлија, Сарајево).

Прво су Словенци припремили своју националну терминологију на мултидисциплинарном нивоу и објавили 1963. године под насловом "КРАШКА ТЕРМИНОЛОГИЈА" (4). Након десетак година објавили су Хрвати своју (5) Срби су прихватили основни термин КРАС и изведените од њега из словеначке терминологије (6). Тиме су се одрекли раније најчешће употребљаваних термина на свом подручју. Македонци су задржали термин КАРСТ као интернационални. Овом приликом напомињемо да је неоснована тврђња М. и Б. Гушић, објављена 1960. године, "да ријеч КРШ никадје на данашњем животном простору није досегла ступањ имена једне регије, никадје дакле није од свог првобитног значења једне појединости стекла сумарни садржај од још неколико појединости значајно сродних ближих свом првобитном значењу. Она није дакле постала апелативна, а ни топоним ширег значења" (3,13). Цитирану тврђњу демантује рад академика М. Лутовца, објављен 1939. године, под насловом "Привредногеографске одлике КАТУНСКОГ КРША". Аутор овог рада је установио у регији КАТУНСКОГ КРША (1969) да његови становници користе најмање 132 термина КРШ или КРШИ, у саставу топонима, за именовање и означавање локалних мјеста у катастру коришћених површина (7,14). Међу њима се налази и топоним Орлов КРШ, омиљено излетиште, позорница под ведрим небом и видиковач становника Цетињског краја. Сматрамо да је непримјерена, туђа и дидактички неоправдана замјена властитог народног термина, овог и других, туђицама - синонимима, који се намећу преко употребљаваних уџбеника, приручника и лексикона. Кад би којим случајем могли консултовати Ј. Цвијића, великане наше и свјетске науке, у садашњим условима, послије свега што нам се десило на плану међусобног отуђивања, ујверени смо да би се и он с нама сложио. Уосталом, он се и за живота у својим дјелима о томе изјаснио. Вјероватно суочен честом употребом термина КРШ у Области Црне Горе и Херцеговине, Цвијић каже "да је то неразмрсиви КРШ (1,433). Слично је поступио и у свом првом објављеном раду, прије одласка на студије у Беч ("Прилог географској терминологији нашој", Просвјетни гласник, јануар-децембар, 1887/88).

Прекретница у употреби термина КРШ

Хрвати су први на свом дијелу језичког српскохрватског подручја, објављивањем "Географије Хрватске" у 6 томова (1974/75) доследно примijенили термин КРШ и унијели га у своју националну терминологију (1974). На простору Србије, најприје је елиминисан термин КРШ из назива Институт за испитивање КРША "Јован Цвијић", који је под тим именом радио у Београду од 1939. до 1958. године. Прекретничко значење у

потискивању термина КРШ имала је усвојена "СРПСКА КРАШКА ТЕРМИНОЛОГИЈА (1974)". Она је прихватила словеначки термин КРАС и основне изведенице од њега. Истовремено је направљен уступак Хрватима, без довољно аргумента. Протеривање термина КРШ дошло је до изражaja и у водећем уџбенику из геоморфологије у Југославији од Д. Петровића (1977), основношколским и средњошколским уџбеницима и приручницима објављеним у Београду и Сарајеву и географским лексиконима (Енциклопедијски лексикон - Мозаик знања, Географија, Том 18, 1969. и Енциклопедијски лексикон Југославије, 1988). Уместо да се прихвate аргументи ЈАЗУ из 1957. године о оправданости примјене термина КРШ, бар на српскохрватском језичком простору, где тај термин у народу највише живи дошло је до његовог потискивања из српског дијела тог простора. Занемарена је чињеница да је тамо типично и екстремно изражен КРШ, лексички и појмовно. Називи КРАС и КАРСТ у народу тамо ништа не значе.

Запазили смо да термин КРШ недостаје и у Рјечнику уз правопис српског језика (Матица српска, ијскавско издање, Нови Сад, 1993). Међутим, само на простору Србије идентификовали смо, на топографској карти 1:500000, 5 топонима у чији састав улазе термини КРШ (Бели крш, Голи крш, Мали крш, Велики крш, Кршевица), а ни један са називима КРАС или КАРСТ или изведенцима од њих. Овом приликом не намјеравамо документовати колико би сличних топонима могли пронаћи на топографским картама крупнијег размјера или у катастарским књигама. То ћemo оставити за неку другу прилику.

Закључак

Није спорно у географији и сродним наукама да термини: КРШ, КРАС и КАРСТ представљају синониме. Неоправдано је нормативно елиминисање и отуђивање термина КРШ и основних изведенница од њега, тамо где они живе у топонимима и народном говору, као што је то случај на српском језичком и етничком простору. Они тамо оптимално изражавају суштину комплексних појмовних садржаја. Израда Именника топографских назива, који у свој састав укључују термин КРШ и изведенице од њега, који у свој састав укључују термин КРШ и изведенице од њега, био би вишеструко користан рад, јер би помогао да се на принципијелан начин превазиђу нелогичности и интердисциплинарне неусклађености у науци и настави.

THE USE OF THE TERM “KRŠ“ IN SCIENCE AND TEACHING
SUMMARY

This is no controversial matter in Geografi and related sciences the terms KRŠ, KRAS, KARST in the science and teaching synonymous terms are. Normative pushing out and alienating of the term “KRŠ“ and its basic related word in the toponyms and folk speech in serbian language and ethnic areas is not justified.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ј. Џвијић (1926): ГЕОМОРФОЛОГИЈА II, Држ. штам. Краљ. Срба, Хрвата и Словенаца, Београд, стр. 506 п.
2. П. Рогић (1957): КРАС (КРАШ)-КРШ-КАРСТ, Језик 4, Загреб, стр. 97-103.
3. М. и Б. Гушић (1960): КРАС или КРШ, Крш Југославије 2, Загреб, стр. 5-20.
4. И. Гамс (1963): КРАШКА ТЕРМИНОЛОГИЈА, Географски весник XXX IV, Љубљана, стр. 115-122.
5. Ј. Роглић (1974): ПРИЛОГ ХРВАТСКОЈ КРШКОЈ ТЕРМИНОЛОГИЈИ, Крш Југославије, 9/1, ЈАЗУ, Загреб, стр. 1-72.
6. Д. Гавриловић (1974): СРПСКА КРШКА ТЕРМИНОЛОГИЈА, Савез географских институција Југославије, Београд, стр. 1-73.
7. Б. Кривокапић (1975): КАТУНСКИ КРШ, Обод, Цетиње, стр. 1-182.
8. М. Херак (1976): КРШ ЈУГОСЛАВИЈЕ (1666-1974), 9/3, ЈАЗУ, Загреб, стр. 81-225.